

DEĞİŞEN AİLE DİNAMİKLERİ AÇISINDAN ERKEN YAŞTA EVLİLİKLER SORUNU VE TOPLUMSAL ÖNEMİ

THE MATTER OF EARLY MARRIAGE AND ITS SOCIAL IMPORTANCE IN TERMS OF CHANGING FAMILY DYNAMICS

Doç. Dr. Bülent KARA¹

ÖZET

Kadınların dünya genelinde yaşadıkları sorunlar ortaktır ve bilinen bir gerçektir. Her yıl kadınların yaşadıkları şiddet ve ayrımcılık olaylarının boyutları ciddi şekilde turmanmaktadır. Bu gerçek Türkiye için de geçerlidir. Toplumsal olarak kadının, erkeğin gerisinde kalması ülkede kabullenilen ve normal görülen bir durumdur. Her ne kadar bu yaşananlar değişen toplum yapısı ile artık normal olarak değerlendirilmese de sorunların çözümüne dair toplumsal bir konsensüs de sağlanamamıştır. Bu sorunların başında da kız çocuklarının küçük yaşta evlendirilmesi gelmektedir. Eğitim, sağlık ve psikoloji alanlarında bir toplumun gerilemesine neden olan bu olay Türkiye'nin üzerinde düşünmesi gereken, önemli sorunlardan biridir. Bu sorunun temelinde eğitimsizlik, maddi eksiklikler ve kültürel değerlere aşırı bağlılık yatmaktadır. Ancak tüm dünya genelinde olduğu gibi Türkiye'de de derin bir kültürel değişim söz konusudur ve bu değişim kadının toplumdaki konumunu da değiştirmiştir. Bu çalışma, kız çocuklarının küçük yaşta evlilikleri üzerine toplumsal bir değerlendirme yapmak adına gerçekleştirilmiştir. Son olarak da Türkiye'deki kadın hareketlerinin ve kadınları destekleyen oluşumların küçük yaşta evlilik ve kadınların diğer sorunlarına dair daha aktif ve etkili olarak görev aldıkları tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Evlilik, Kadın, Kültür, Toplumsal.

Jel Kodları: J12, J13.

ABSTRACT

The problems of women all around the world are common and a generally known truth. Every year, the levels of violence and discrimination against women trigger seriously. This truth is valid for Turkey, too. It is a normal and acceptable situation for women to stay behind the man in the society. Although this issue is not evaluated as normal in the society, there is not any attempt for providing a consensus on the solution. Marriage of little girls in their childhood is one the prior matters. This issue, which causes regression in education, health and psychology fields, is one of the important matters that Turkey has to pay attention on. There is illiteracy, financial deficiencies and extreme loyalty on cultural values in the basis of matter. On the other hand, it was observed that sweeping changes of cultural structure in Turkey caused dilemmas in the perception of society. Lastly, it was identified that the women movements and creations' support on women assumed an active and an effective role on marriages of little girls and women's general matters.

Key Words: Marriage, Woman, Culture, Social.

Jel Codes: J12, J13.

1. GİRİŞ

Türkiye'nin son yıllarda altından kalkabilmek adına büyük çaba sarf ettiği konuların başında gelen erken yaşta evlilik sorunu, hem hukuki anlamda hem de kültürel anlamda

¹ Niğde Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, bkara@nigde.edu.tr

halen toplumun vicdanını yaralamaya devam etmektedir ve konuya dair kalıcı bir çözüm bulunamamıştır. Türkiye'nin kırsal kesimi olarak değerlendirilen bölgelerinde sıklıkla rastlanan bu sorun, çözüme kavuşturulmaktan ziyade, halen ciddi bir şekilde varlığını ve etkinliğini sürdürmektedir. Bu konuda, özellikle temeline kadınları almış olan sivil toplum kuruluşlarının, daha ciddi bir şekilde irdeledikleri ve toplumu da bilinçlendirmeye çalıştıkları, farkındalık yaratmaya yönelik eylemlerin sayısı da giderek artmaktadır.

Konunun temelinde, Türkiye'nin içerisinde bulunduğu ekonomik ve kültürel sorunlarla birlikte, toplumsal anlamda konunun öneminin tam anlaşılammış olması da yatmaktadır; gerek artan kamu spotu desteği gerekse de yazılı ve görsel basında konuya dair yürütülen bilinçlendirme kampanyaları, halen istenilen seviyeye ulaşamamıştır. Sivil toplum örgütleri ile birlikte, konuya dair önemli araştırmalar gerçekleştiren ve ortaya çeşitli çalışmalar koyan sosyal bilimcilerin ilk kez bu denli destek aldıkları bir süreçte devletin de konuya eğilmesi söz konusu olmaktadır. Son birkaç ay içerisinde TBMM'de gerçekleştirilen kanuni değişiklikler ve getirilen düzenlemeler kadına şiddetin önlenmesi özelinde, erken yaşta evliliklerin beraberinde getirdiği sorunların ortadan kaldırılmasını amaçlamaktadır. Ancak yapılan araştırmalar ve ortaya konan veriler göz önüne alındığında, konunun çözümü adına yeterli adımların atılıp atılmadığı konusu halen tartışılmaktadır. Henüz somut ilerlemelerin sağlanamamış olması da tartışmaları haklı çıkarmaktadır. Araştırmaların, sivil toplum örgütlerinin hamlelerinin ve devletin uygulamalarının karşısında toplumun işbirlikçi bir tavır sergilememesi de tartışmaların daha da uzamasına ve çözümsüz kalmasına olanak tanımaktadır.

Bu noktada, her ne şekilde bir çalışma yapılırsa yapılsın, toplumun konuya eğilmesi ve önem vermesi, yapılan çalışmaların sağlıklı ve başarılı bir şekilde ilerlemesi adına önemlidir. Fakat bu durum, Türkiye'de henüz istenilen şekilde gerçekleştirilememiştir. Özellikle kırsal kesimde mevcut durumun büyük bir değişiklik göstermemesi, bir bakıma sorunu besleyen damarlardan en önemlisini canlı tutmaktadır. Buna benzer konularda toplumsal anlamda yaşanan sorunların ortadan kaldırılması adına toplumsal bir mutabakat gerekirken, Türkiye'de durum henüz istenilen noktaya erişememiştir.

Mutlak olarak, bu durumun ortaya çıkışında, Türkiye'deki aile yapısının şekli ve zaman içerisinde yaşamış olduğu değişimlerin büyük etkisi bulunmaktadır. Geçmişten gelen bir öğreti ile Türk toplum yapısı Türk aile yapısının etrafında şekillenmiş ve kültürel değerler de bu şekilde ortaya çıkmıştır. Ailenin bu belirleyici özelliklerinin irdelenmesi gerekmektedir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Türk Kültür Yapısı, Aile Ve Kadın

Mehmet Eröz ve Ali Güler, yaptıkları araştırmada bu konuya dair genel bir çerçeve çizmeye çalışmıştır. Buna göre Eröz ve Güler (1998) Türk aile yapısının erkek üzerine inşa edildiğini belirtmektedir. Ailenin temel yapı taşı erkek olarak görülmüş ve erkeğin tutumu ailenin, dolayısı ile de toplumun kültürel değerlerinin sınırlarının çizilmesini sağlamıştır. Bu sınırlarda erkek, ailenin içerisinde tek karar merci olarak, kendi davranışları da başta olmak üzere kadının ve çocuklarının tutumlarını da yönlendirmektedir. Geçmişten bu yana erkek, güçlü olması, koruyucu yetiler taşıması, evin nüfusunu beslemekle görevlendirilmiş bulunması ve klan, aşiret ve diğer toplumsal oluşumlara liderlik etme vasfını taşıması vesilesi ile bu karar merci olma konumunu zaman içerisinde pekiştirmiştir; toplumsal olarak bu sürece uzun yıllar herhangi bir şekilde de karşı çıkılmamıştır (Eröz ve Güler, 1998:6-9).

Eröz ve Güler (1998) Türk aile modelini “çekirdek aile” olarak tanımlamaktadır ve bu denli temel bir görev üstlenmişken erkek, bu sistemin temelinde olmakla daha fazla önem atfedilen bir varlık haline dönüşmektedir. Onun elinde bulundurduğu öncül durum, bilhassa kadın üzerinde kimi zaman baskın duruma geçen bir tutum sergilemesine de neden olmuştur. Kadının hayatının yönlendirilmesi, özgürlüklerinin sınırlarının belirlenmesi ve haklarının kendisine tebliği konusunda erkek son derece güçlü bir konuma gelmiştir. Konuya çocuklar açısından bakıldığında da bu çekirdek aile yapısının toplumun geleceği olacak çocuklar üzerinde de etkisi güçlüdür; öyle ki ailede erkek evlat babasından görmüş olduğu güçlü modeli sürdürmekle, kız evlat ise annesinin babası karşısındaki durumunu kabullenmiş şeklindeki yaşantısını, gelecek zaman diliminde kendisinin de yaşamakla görevli olduğunu bilmektedir. Erkeğin, bir başka deyişle babanın duruşu ve tutumu hem ailesinin küçük üyelerinin hem de toplumun diğer küçük üyelerinin gelecek rollerini de belirlemektedir (Eröz ve Güler, 1998:302). Bu süre zarfında erkeğin gücü sorgulanamaz bir şekilde Türkiye’deki tüm yapılar içerisinde yükselmiş ve kalıplaşmıştır; siyasette, ekonomide, yönetim alanlarında ve evde tartışmasız şekilde güçlü bir konuma erişmiştir. Bu durum beraberinde toplumda bir kabullenilmişlik hissi doğurmuş ve erkeğin her alanda egemen olması normal karşılanır hale gelmiştir.

Kadınlara yönelik şiddet, temel insan hakları ihlali olup, kadın ve erkek arasında eşit olmayan güç ilişkilerinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır (Adak, 2012:186). Bu süreçte kadının durumuna bakıldığında, itiraz etme şansı olmadan, durumunun bilincinde olarak, evde ve normal hayatında görevini yerine getiren bir halde yaşayan kadın ikinci plandaki yerini öteye taşıyamamıştır. Hem erkeğin etkin gücü hem de yüzyıllardır süre gelen kadının kesin çizgilerle belirlenmiş olan yaşam sınırları onun bu sınırların dışına adım atmasına izin vermemiştir. Kız çocuklarının evde karşılarında görmüş oldukları anne figürü itibari ile bir bakıma kendi gelecekleri ve gelecekteki konumları da belirlenmiştir; kız çocukları, annelerinden gördüklerini kendi hayatlarında tecrübe etmeye devam edecek ve kısıtlı, hatta yer yer hiç olmayan eğitim imkânları ile sınırlı bir sosyal hayat yaşamak durumunda kalacaklardır. Özellikle kırsal kesimde sarsılmaz bir kaide olarak gözlemlenen bu durum, Türkiye’deki toplumsal yapı için gözle görülür bir gerçektir. Sadece Türkiye’nin kırsalı için değil, aynı zamanda dünya genelinde kadın sınırlarını aşabilen bir varlık olarak görülmemiştir. Doğan (1999), tarih boyunca tüm sosyologların, kadının toplumdaki konumunu incelerken, kadının rolünü evindekinden dışarı taşımayan bir rol içerisinde betimlediklerine dikkat çekmektedir. Kadın, hiçbir zaman devlet işlerinde, askeriyenin örgütlenmesinde, sanatta, edebiyatta ve bilimde ön safları yoğun bir nüfus ile işgal etmemiş, bu nedenle de bir bakıma erkeğin müdahalesi olmadan kendi kendisini sınırlamıştır. Bir bakıma kadın, tarihin kendisi tarafından da dışlanmıştır (Doğan, 1999:137).

Erkeğin egemenliğinde geçen, bu rayına oturmuş düzen, Osmanlı Devleti’nin yıkılması ve Türkiye Cumhuriyeti devletinin kurulması sonucunda, modernleşmeye ve batılılaşmaya dair atılımların etkisi ile yavaş yavaş sarsılmaya başlamıştır. Özellikle çiftçi olan kırsal kesim insanların bu yeni ve modern döneme tepkileri çok karışık olmuştur. Bu konuya dair, değişim sürecinin en sancılı dönemlerini inceleyen sosyologlardan Bahattin Akşit modernleşmenin bir parçası olan sanayileşmenin Türk toplum yapısı üzerindeki derin etkilerini incelemiştir. Akşit (1987) sanayileşmeye geçiş sürecindeki Türkiye’nin ataerkil toplum yapısını derinden sarsıldığını öne sürmektedir. Bu süreçte sanayileşen toplum sanayinin güçlü bir şekilde işlediği şehirlere yönelmiş, bu yöneliş bireyin farklılaşmasına ve özgürleşmesine imkân tanımıştır; böylelikle de erkeğin tek karar merci olma durumu, tıpkı çiftçinin ve kırsal kesim insanının en önemli üretim faktörü olması olgusunun ortadan kalkması gibi geçerliliğini zamanla yitirmiştir (Akşit, 1987:187).

2.2. Türk Toplumunda Kültürel Değişim Ve Değişen Değer Yargıları

Akşit (1987) 1980 itibari ile 1950'lerde başlayan ve şehirlere doğru olan kırsal göçün, çiftçi kesiminin büyük ölçüde ortadan kalkmasına ve köylülüğün özünden kopmasına sebebiyet verdiğini belirtmektedir. Bir bakıma "kırsallaşma" olgusu geçerliliğini yitirmiş ve yerine "şehirleşme" olgusu ortaya çıkmıştır. Köylü çiftçi sınıfı, şehirli bir işçi sınıfına dönüşmüştür. Ancak, burada dönüşen sadece erkek değil, aynı zamanda kadındır; kadın özgür bir biçimde hareket etme, eğitim görme ve kendi bugününe ve geleceğine dair otonom bir karar verme yetkisine sahip olmaya başlamıştır. Böylelikle ataerkil, erkek egemen ve atalarının mirasına bağlı bir Türk toplumu ortadan kalkmaya başladığı gibi 30 yıllık bir periyotta, kırsal değerler ile hayatta kalmaya çalışan Türk toplumsal kültürü kendisine yeni bir kültür inşa etmeye başlamıştır (Akşit, 1987:193).

Dünyada genel olarak kültürel değişikliklerin yaşandığı dönemde, aslında ortaya çıkan yeni kültür, sadece eskinin yeni ile yer değiştirmesi değil, topluma entegre olan tüm faktörlerin içlerinde biraz barındırdıkları ve mevcut yerel kültür ile iç içe geçen, tüm bunların karışımından oluşan yepyeni bir karışımdır. Holton (2013), bu durumu karmaşık bir "hibritleşme" şeklinde değerlendirmektedir. Var olan kültürün kolay kolay yok edilemeyeceği aşıkardır; ancak değişim ise kaçınılmazdır. Bu ikisinin tam da ortasında, her geçen gün kendisini devinim halinde tutan kültür, eskiyi, yeniye, geçiş döneminde olanı ve hatta unutulmuşları kendi içerisinde karıştırmaktadır. Toplum bu karmaşa içerisinde kültürünün ne olduğunu anlamak adına sanki bir "sıfırlama" gerçekleştirir ve bu karmaşanın üzerine hibrit bir kültür yaratır. Bunun içerisinde sevdiği ve sevmediği tüm öğeleri ile birlikte kendi ana kültürü, bununla birlikte de değişen dünyanın insanlığa dayattığı bir kültür söz konusudur (Holton, 2013:71-73). Türkiye'deki kültürün yaşadığı durum da tam olarak hibritleşme işaretleri taşımaktadır. Bünyesindeki tartışmalı ve coğrafyasının bir yerinden diğerine köklü farklılıklar taşıyan Türk kültürü ile hızla değişen ve büyük ölçüde Batı'nın etkisinde kalan yeni nesil kültürel faktörler, Türkiye'de halkın travmatik bir şekilde yeni kültürüne ayak uydurmasını zorunlu kılmıştır. Ancak yaşanan ikilem ise açıktır; kendi öz kültürüne sıkı sıkıya bağlı Türk insanı ile karşısında boyun eğmek durumunda kaldığı küresel, değişim halindeki kültür algısı.

Bu geçiş sürecinin hızlı ve etkili bir biçimde olduğunu söylemek ise doğru değildir; çünkü kırsal kesimden gelen insanların şehirdeki yaşama uyum sağlamaları konusunda bir geçiş süreci yaşadıkları ve bu süreçte, kırsalda yaşadıkları kültürlerini şehirde yaşatabilmek adına kendilerine ait bir alanda yaşamlarına devam etmek istemişlerdir. Bu da şehrin içerisinde küçük birer kırsalın yaratılmasına imkân tanımıştır. Bu kırsallar, köyde yaşanan değerlerin şehirde de yaşatılabilmesi adına adeta bir direniş alanı gibidir. Birsen Gökçe, bu yaşantıyı "gecekondu yaşantısı", buradaki yeni toplumsal oluşumu da "gecekondu ailesi" olarak tanımlamaktadır. Gökçe (1991) 1980'lerin sonu ve 1990'ların hemen başı itibari ile artık daha fazla gözle görülen bu yapının, ataerkil toplumun, sanayileşen toplumun yapısına ayak uydururken, aynı zamanda da kendi öz benliğini korumak adına verdiği mücadelenin de bir timsali olduğunu ortaya koymaktadır. Her ne kadar gün geçtikçe bu mücadelede ağır kültürel kayıplar verse de yeni şehirli, eski kırsal kesimli aile kendi asıl tanımını inkâr etmemeye çalışmaktadır. Ancak ortada "kent ailesine" geçiş adına bir süreç vardır ve bu süreç artık tüm gücü ile ilerlemektedir (Gökçe, 1991:397).

Kent ailesi tanımlamasına destek veren taraflardan biri olan Yasa, 1970'li yıllar itibari ile erkeğin egemen olduğu kırsal kesimin kültürünün kentleşme olgusu ile ciddi bir erozyona uğradığını, artık birey temelli bir şehirli kesimin ortaya çıktığını belirtmektedir. Buradaki en önemli figür ise artık erkek değil, kadındır. Kadın, şehirde artık apartman yaşantısına geçen aile içerisinde, hem kırsalda kendisine verilen görevleri yerine getirmekte, hem de

şehirde bir iş bulup çalışarak ev ekonomisine katkıda bulunmaktadır. Daha da önemlisi kadın, ekonomik özgürlüğünün varlığını hissettirebilmek adına çalışmakta ve kendi kararlarını kendisi verebilmektedir. Bu, bir bakıma toplumda yeni bir gücün yükselişini de temsil etmektedir. Kırsal da atalardan kalma bir sistemde hayatını sürdüren toplum, şehirde kendisine yeni bir ataerkil düzen yaratmaya çalışmaktadır (Yasa, 1991:67).

Türkiye'deki bu geçiş sürecine bakıldığında süre zarfında sanayileşmenin, toplumun kültürel değerlerinin değişiminde, tüm dünyada olduğu gibi güçlü bir etki bıraktığı gözlemlenmektedir. ABD'de 1950'ler, İngiltere'de ise 1960'lar itibari ile baş gösteren sanayileşmenin yeni sınıflar ortaya çıkarması ve topluma yeni kültürel değerler kazandırması durumu, Türkiye için 1950'ler ile başlayıp 1970'ler ile ivme kazanan bir süreçte mümkün olmuştur. Türkiye kendi öz benliğinden ayrılma noktasına kadar ulaşmıştır. Tarımcılık yaşantısını bırakan kırsal kesime mensup bireyler, sadece mesleklerini değil, aynı zamanda kendi yaşantılarının en temel yapı taşını olan kültürlerini de bir kenara bırakmaktadır.

Burada kadının konumunun değişimi de bir bakıma toplumsal değişimin anlaşılabilmesi adına önemlidir. Kadın Türk toplumunda uzun yıllar boyunca, geniş aralıklarla geçen bir dönem içerisinde toplumdaki konumunu düzeltirken, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilanı sonrasında konumu çok hızlı ve ani bir şekilde, olumlu yönde değişmiştir. Şehir hayatına geçiş belki de bu sürecin zirve noktasıdır. Dış görünüşünden ruh dünyasına kadar birçok şey kadın adına değişmiştir; kadın "birey" olduğunun farkına varmıştır. Aynı şey, annesinin gözü önündeki değişimini takip eden kız çocukları için de geçerlidir; onlar da örnek aldıkları en önemli varlığın değişimi karşısında, çocukluk çağlarından başlayacak şekilde bir değişim yaşamaktadırlar. Erkeğin azalan gücü, etkinliği ve otoriter tavrı kadını, hiçbir davranış sergilemese bile güçlü kılmaya başlanmaktadır.

Konunun şehirleşme sonrasında ortaya çıkan kısmında göze bunlar çarparken, şehirleşme konusunda adım atamayan, artan yoksulluk sorunları ve gerileyen tarımcılık sektörünün baskısı altında doğduğu topraklarda kalan kırsal kesim insanı, ayakta kalabilmek adına yegâne gücü kültürel benliğinde bulmuş ve ona sıkı sıkıya sarılmıştır. Bu öylesine bir sarılmaktır ki bir anda aşırı tutucu bir toplumsal bakış açısı ortaya çıkmıştır. Çevresinde bulunan ve şehre yerleşen bireylerinin değişen hayat şartlarını yadığayan kırsal kesim insanı, aynı sorunlarla karşılaşmamak adına kendi kültürüne öylesine sarılmıştır ki artık ataerkil yapısı yıkılmaz bir metafor, neredeyse tapılması bir put haline gelmektedir. Bu vesile ile erkek daha güçlü olmakta ve kadının üzerindeki baskıyı giderek arttırmaktadır.

Bu süreçte din de önemli bir öge olarak ortaya çıkmaktadır. Din, erkeğin baskın gücünün daha fazla hissedilebilmesi adına Türk toplumunda modern döneme geçiş süreci öncesinde önemli ve kayda değer olan diğer konulardan biridir. 1940'lardan sonra kültürel anlamda ciddi bir değişim yaşayan Türk toplumunda kendi benliğini ayakta tutabilmek adına dini öğelere sarılan sayısız insan ortaya çıkmıştır ve bu bireyler kendi aile yaşantılarında dinin temel direk olmasını ve çocuklarının da dini eğitimler alarak bu öğretileri daha hızlı bir biçimde algılayabilmelerini öngörmüşlerdir (Akşit ve Coşkun, 2004:397-398). Din, belki de hızla değişen Türk toplumun kırsal kesiminde bulunan bireyler ve aile yapısı adına önemli bir yapı taşını teşkil etmektedir. Bir bakıma din, bireyler üzerinde kendilerine biçilen rolün dışına çıkmamaları adına bir baskı unsuru da görebilmektedir. Bu baskıdan en fazla etkilenen kadın olsa da, erkek de bir noktada bu baskının altında ezilebilmektedir.

2.3. Toplumda Kadının Rolü Ve Çocuk Yaşta Evlilikler

Baskının genel olarak kültürel ve dini anlamda artışı, erkeğin gücünü sınırsızlaştırırken, kadının varlığının biraz daha etkisiz hale gelmesine sebebiyet vermiştir. Özellikle kırsal

kesimdeki yaşam için geçerli olan bu durum, yerleşik kültürün erkeğe karar verme yetkisi sağlaması ile birlikte, erkeğin kadınlar ve çocuklar üzerinde, dolaylı olarak da tüm toplum üzerinde önemli kararlar alabilmesine imkan tanımaktadır. Gerek eğitim konusunda, gerek dünyaya bakış açısı konusunda ve gerekse de kişisel tercihlerin belirlenmesi hususunda erkek, kırsal kesimdeki gücünü büyük ölçüde sabit tutmayı başarabilmiştir. Yine de bu durumun temel güçlendiricisi, zaman içerisinde artan ve kadın başta olmak üzere ailenin diğer bireylerini rahatsız edecek noktaya gelen erkeğin her alandaki baskıdır. Karar veren erkek, kural koymakta, koyduğu kuralların uygulanıp uygulanmadığını denetlemekte ve buna göre cezai yaptırımlar da uygulayabilmektedir. Bu baskı, şehirdeki yeni kültürel ortamda giderek mevcudiyetini ve meşruiyetini yitirirken, şehrin kültürüne uyum sağlamaktan korkan ve kırsal kesimdeki yaşantısından ayrılmayan aile için giderek artmaktadır. Bilhassa Türkiye'nin Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde sıklıkla rastlanan "töre" olgusu ve onunla ilintili olarak yaşanan olaylar, bu baskının bir ürünü olarak bölgesel kültürün insanlar üzerindeki etkisini göstermektedir.

Töre konusu ortaya çıktığı andan itibaren, sadece şiddetin akıllara gelmemesi gerekmektedir; en az şiddet kadar toplum yapısını ve kadının toplumdaki durumunu yaralayıcı şekilde ortaya çıkan çocuk yaşta evlilik sorunu söz konusudur. Çok uzun yıllardır Türkiye'nin kanayan yaralarından biri olarak değerlendirilen bu konu, erkeğin gücünü artık cinsel bir baskı ile hissettirdiğinin en belirgin göstergesidir. Çoğunlukla Anadolu'da görülen çocuk yaşta evlilik sorunu, uzun yıllar boyunca toplumun sıradan ve normal görülen bir eylemi haline gelmiştir. Öyle ki, hem toplumun kültürünün bir parçası olması hem de töre konusu içerisinde namus ögesini barındırması vesilesi ile çocuk yaşta evlilik konusu zamanla önem atfedilen bir durum haline dönüşmüştür. Bu konuda uluslararası platformda araştırmalar yapan Ras-Work (2006) çocuk yaşta evliliklerin dünya genelinde, ülkeden ülkeye oransal olarak değişse bile dini temellere dayanan, yerel kültürün bir parçası haline gelen ya da getirilen bir olduğunu dile getirmektedir. Bu kültürel değerleri belirleyen kişilerin erkekler olduğu göz önüne alındığında, kız çocuklarının cinsel haz duygularının kendilerine ve çevrelerine ilerleyen yıllarda zarar vermemesi adına, din temeline dayandırılarak çocuk yaşta evlilikler meşru hale getirilmektedir (Ras-Work, 2006:13).

Çocuk yaşta evlilik konusu için kadının duygularının ve düşüncelerinin bastırıldığı, kendisi için verilen kararların ise erkek tarafından kararlaştırılan ve dini değerler temelinde kültürel olgular üzerine inşa edilen bir eylem olduğunu düşünmek doğru olacaktır. Dünya genelinde erkeğin mevcut gücü düşünüldüğünde, erken yaşta gerçekleştirilen bu evlilikler için kadının müdahale etme hakkının, erkek tarafından elinden güçlü bir şekilde, yasa ile belirlenen değil, kültürel değerle belirlenen kanunlar tarafından elinden alındığı görülmektedir. Bilhassa dini ve kültürel öğelerine bağlı olan Türkiye gibi ülkelerde, sürecin içerisinde töre olgusunun da eklenmesi ile birlikte çocuk yaşta evlilikler, erkek lehine gerçekleştirilen bir eylem olarak gözükmektedir.

Türkiye'deki çocuk yaşta evlilikler konusu özelinde Özcebe ve Biçer (2013) şu nedenleri ön plana sürmektedirler:

- Eğitim düzeyi,
- Gelir düzeyi,
- Kültürel değerler,
- Dini bağlılık,
- Çevre baskısı.

Bu başlıklar arasında en etkili olanı kültürel değerler olarak görülmektedir; zira kültürel anlamda Türk toplumunda, bilhassa kırsal kesimin sıkı sıkıya bağlı olduğu değerler bütünü, insanların yaşam tarzlarının belirlenmesi, zihinlerindeki düşüncelerinin şekillenmesi ve bir aile kurma adına karar alma mekanizmalarının işlemesi hususunda önemli bir faktör olarak gözetilmektedir (Özcebe ve Biçer, 2013:89). Sadece modern dönem Türkiye'si için geçerli olmayan bu durum, Türklerin yerleşik hayata geçerek kendi düzenlerini kurmasından beri süre gelen bir durumu işaret etmektedir. Dini öğelerin etkinliği, kültüre bağlılık ve bir aile olma olgusu etrafında şekillenen Türk bakış açısı, zaman içerisinde, çevresindeki kültürel değişimlere karşı bağlılık konusunda yaşadığı kendi içerisindeki baskı ile kimi zaman insanlık ile dahi çelişebilecek uygulamalara gitmiştir; küçük yaşta evlilik konusu bunlardan biridir.

Evliliklerde genellikle karşılaşılan en önemli problem zorunlu evliliklerdir. Gönüllü evliliklerin dışında kalan bu durum evlilik ilişkilerinde eşler birbirleriyle birlikte olmak zorunda oldukları için beraberliklerini sürdürmeye çalışırlar (Özgüven, 2001:284). Erken yaşta evlilikler büyük oranda ebeveynlerin zorlaması olarak zorunlu evlilik şeklinde meydana gelmektedir.

Kültürel değerlerin ötesinde, Cumhuriyet sonrası yılların zorlu ekonomik ortamında kendisini ayakta tutabilmek adına savaş veren Türk toplumu için, halen devam ettiği şekli ile erken yaşta evlilik kurumunu oluşturmak, kız çocuğunun hayatını kurtarması olarak görülmektedir. Çakmak (2009) bu durumun yarattığı finansal baskıların, kız çocuklarının evlendirilmesine karar verilirken yaş farkının gözetilmemesi gibi son derece üzücü bir fikri tetiklediği ve böylelikle de çocuk gelinlerin ortaya çıktığını belirtmektedir. Ekonomik zorlukların yanına kültürel anlamda ortaya çıkan çevre baskısının da etkisi ile aileler, kızlarının kendilerinden çok daha büyük yaşta olan erkeklerle evlenmelerini, hayatını kurtarması, namusunu koruması ve ailesini utandırmaması gibi kendilerince önemli olan ancak kız çocuklarının hayatlarını erken yaşta büyük bir baskının altına sokan düşüncelere sahip olmaktadır (Çakmak, 2009:36).

2.4. Türk Toplumunda Modernleşme Ve Kadının Toplumsal Rolündeki Değişim

Türk toplum yapısı içerisinde, ailenin ne denli önem verilen bir yapı olduğunun göz önünde bulundurduğu süre zarfında ise çocuk yaşta yapılan evliliklerin, aile kurumunun sağlam temeller üzerine kurulması konusunda önemli bir katkısı olduğu düşünülmektedir. Bu görüş, eğitim düzeyi düşük ve tamamı ile kültürel değerlerin verdiği etkiler üzerinden hayat felsefesini geliştiren kırsal kesim insanı için doğru ve doğal görünen bir durum haline gelmiştir. Aile, kutsal görülmeyle birlikte o aile kurumunun en önemli yapı taşlarından biri olan kadının, okumak ve çalışmaktan ziyade bir an evvel ailenin önemli bir parçası olması, hatta bir çocuk dünyaya getirilmesi kız çocuğunun, genel olarak da kadının toplumsal görevi ya da işlevi olarak değerlendirilmektedir.

Yakın zaman dilimi içerisinde Türkiye genelinde yapılan ve çocuk yaşta evliliklere dair verilere dayanan araştırmada dikkat çekici bazı bulgulara rastlanmıştır. Bunlar (Özcebe ve Biçer, 2013:87):

- Türkiye'de 2011 yılında gerçekleşen evliliklerin %20,3'ü 15-19 yaş aralığındaki kız çocukları ile gerçekleştirilmiştir,
- Yine aynı çalışmaya göre 18 yaşının altında bulunan kızların evlenme oranı %9,3 olarak gözlenmiştir,

- Yerel çalışmalar düzeyinde elde edilen bulgulara göre Diyarbakır, evlilik sıklığı konusunda 18 yaş altındaki kız çocukları için %59,7 ile Türkiye’de ilk sırada yer almaktadır,
- Türkiye’de gelir düzeyi düşük ailelerin kızlarının evlilik oranı %11,1’dir ve en yüksek oran bu grupta ortaya çıkmaktadır,
- Türkiye’de eğitim düzeyi ilkokul seviyesinde olan kızların evlilik oranı %7,6’dır ve en yüksek oran bu grupta ortaya çıkmaktadır.

Modern dönemde yapılan bu istatistiki değerlendirmelere bakıldığı zaman, Türkiye’de mevcut küçük yaşta evlilik sorununun, temelde kadının toplumdaki yerinin, çok uzun yıllardır geri planda tutulması ile birlikte eğitim ve gelir düzeylerinin düşük seviyede olması durumu ile doğrudan alakalı olduğu görülmektedir.

Eğitim ve gelir düzeylerinin düşüklüğü sonrası yaşanan sorunlar, evlilik ile kapatılmaya çalışılmakta ve bu durumun meşru bir zeminde değerlendirilmesi adına da kültürel değerler ile töre olgusu ön plana çıkarılmaktadır. Böylelikle toplumun başka kesimlerinden konuya karşı oluşturulmaya çalışılan engeller ortadan kaldırılmaya çalışılmaktadır.

Çocuk yaşta evlilik sorununun halen devam etmesine karşılık, bu konuya dair ortaya konan tepkiler geçmiş yıllara göre daha üst düzeydedir ve bilhassa kadın hakları üzerinden konuyu hukuki ve toplumsal düzeyde çözüme kavuşturmaya çalışan sivil toplum örgütleri bulunmaktadır. Ancak bu örgütlerin Türkiye’de, gelişmiş ülkelere nazaran daha geç bir süre zarfında ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Tüm dünya genelinde kadın hareketleri ve kadınların maruz kaldıkları olumsuz olaylara karşı direniş Batı toplumlarında daha erken bir süreçte ortaya çıkmıştır.

Türk toplumunda 1950’li yıllar itibari ile ortaya çıkan değişim, kadının toplum içerisindeki konumunun da değişmesine imkan sağlamıştır. Bunun sağlanabilmesi adına da kadınların kendi seslerini duyurmak adına örgütlendiklerini görmek mümkündür. Bu durum, 19. yüzyılda Batı dünyasında yaygın bir şekilde görülen kadın hareketlerinin zaman içerisinde Türkiye’de de görülmesine olanak tanımıştır. Türkiye’de kadın hareketlerini belli başlı şu dönemler çerçevesinde değerlendirmek mümkündür (Sancar, 2011:68):

- Uluslaşma Dönemi (1860-1930)
- Kentli Orta Sınıfın Doğuşu (1930-1965)
- Sınıf Siyaseti Dönemi (1968-1985)
- Bağımsız Radikal Dönem (1986-1995)
- Küresel Kadın Hareketleri Dönemi (1995-2000)
- Kurumsal Kadın Hareketleri (2000-2005)
- Kadın Haklarının Yükselişi (2005-...)

“Uluslaşma” ve “Kentli Orta Sınıfın Doğuşu” dönemleri dışarıda bırakıldığında, Türkiye’deki kadın hareketlerinin çok kısa zaman aralıkları ile hızlı bir ivme kazandığı görülmektedir. Her ne kadar etkinlikleri tartışmalı olsa da geçen yıllar içerisinde kadınların kendilerini ifade etmek adına önemli adımlar attıklarını söylemek mümkündür. Özellikle, 1970’li yıllarda Türkiye’de de tüm dünyada etkin bir şekilde gözlemlendiği gibi komünist ve sosyalist akımların ortaya çıkışı, beraberinde içerisinde bulunan kadın hareketleri ve feminist akımları da ortaya çıkarmıştır. Ancak 1980 yılında gerçekleşen askeri darbe ile birlikte, kadın hareketlerinin siyasal akımlar içerisinde illegal olarak değerlendirilmesi,

uzun bir süreliğine kadınların kendilerini demokratik platformda ifade edebilmeleri adına büyük bir engel teşkil etmiştir (Sancar, 2011:70).

1990'ların başında kendisini ifade etme konusunda kanuni anlamda da çeşitli ancak kısıtlı haklar elde eden kadınlar, o dönemlerde Türkiye'de yükselmeye başlayan, İslamcı kadın hareketlerinin varlığı ile birlikte bir anda bir ayrılık yaşamıştır; tüm kadınlar kendilerinin haklarının gerektiği şekilde kendilerine sunulması gerektiğini ifade etseler de laik kadınların oluşturduğu kesim bunu ideolojik çerçevede ele alırken İslamcı kesim bu konuyu dini açıdan ele almıştır (Sancar, 2011:72-73). Türkiye'de küresel kadın hareketleri döneminde böylesine keskin bir ayrım yaşanırken, kadınların bilhassa kırsal kesimde yaşadığı sorunlar, fark edilmiş olsa dahi göz ardı edilmiştir. Farklılık arz etse dahi Türkiye'de bilhassa kadının toplumdaki konumu hususunda derin bir kültürel değişimin olduğu toplumun tüm kesimlerince kabul edilmiştir.

Kültürel anlamda bu değişimlerin yaşanması sürecinde belirleyici en önemli faktörlerden biri de küreselleşmedir. Dünyadaki toplum yapısını derinden etkileyen ve köklü değişikliklere sebebiyet veren küreselleşme, Türkiye'nin kültürel anlamdaki değişimin de nedenlerinden biridir. Toplumun tüketim algısının küreselleşme ile birlikte değişmesi sonucu, bu durum, kültürel alışkanlıklara da etki etmiş ve toplumun geçmişte doğal olarak gördüğü birçok olgunun mevcut süreçte eleştiriye açık hale getirilmesine imkan tanımıştır. Bu konuların başında da kadının toplumdaki statüsü gelmektedir. Kadınların toplumsal hareketler içerisinde kendilerine özel bir yer edinmeleri, toplumdaki bireylerin onlara bakış açısının değişmesi ve kadınların eğitim hayatındaki sürelerinin uzaması, küreselleşme ile daha açık görüşlü bir toplum yapısının Türkiye'nin birçok noktasında ortaya çıkmasına imkan vermiştir (Berktaş, 2004:26-27). Böylelikle kadın üzerinde olumsuz baskı yaratan tüm konuların eleştirilmesi söz konusu olmuştur ve bunların başında gelenlerden biri de çocuk yaşta gerçekleştirilen evliliklerdir.

Her ne kadar küresel kadın hareketleri dönemi içerisinde ideolojik ve kültürel değerler bağlamında birbirinden kopan iki tür kadın hareketi söz konusu olsa da birlikte hareket etme konusunda ilk ciddi adımlar atılmış ve önemli eylem planları gerçekleştirilmiştir. Bunların büyük bir bölümü, eğitim üzerine olmakla birlikte zaman içerisinde kadının toplumdaki cinsel anlamda karşılaştığı baskıda gündemdeki yerini almaya başlamıştır. Küreselleşmenin bu noktadaki etkisi, Birleşmiş Milletler başta olmak üzere dünyada birçok uluslararası kuruluş ve sivil toplum kuruluşunun, kadınların sorunlarının çözümü adına birlikte hareket edebilmek adına kararlar almasıdır ki Türkiye'nin kadın hareketleri konusunda uluslararası platformdaki oluşumlarla olan iletişimi, ilk olarak 1990'lı yılların ortasında başlamıştır (Akşit, 2007:7). Bu dışı açılım, Türkiye'deki kadınların sorunlarına dışarıdan güçlü bir destek sağlanarak ülke içerisinde de farkındalık yaratılabilmesi adına önemli bir adımdır. Türkiye'de kadınların maruz kaldıkları olumsuz tutumlara karşı yurtdışından gelen aşırı tepkiler bazı konular için acil önlem alınmasını zorunlu koşturmuştur. Yavaş yavaş 2000'lere doğru Türkiye'de gerçek bir sivil toplum kadın hakları konusunda oluşturulmaya başlamıştır. Türkiye'deki kadınların sorunlarını eğitim temelinde ele alan ve bu şekilde sorunlara çözüm arayan Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı (TEGEV) ve Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği (ÇYAD) gelecek nesillerin kadınlarının şimdiden iyi bir eğitim ve hukuki koruma altına alınarak erken yaşta evlenmek başta olmak üzere diğer birçok sorundan arındırılması adına çaba sarf etmektedir.

Kurumsal kadın hakları dönemi Türkiye'de kadınların aktif olarak karar mekanizmasında daha fazla yer almaya başladıkları ve hukuki anlamda kadınların gücünün ve etkinliğinin daha fazla hissettirilmesine çalıştıkları bir dönem olmuştur. O tarihe dek bir kadın başbakan çıkarmış olmasına karşın kadın hakları konusunda gereken adımları yeterli şekilde

atamayan Türkiye’de, kadınların istihdam oranı birçok oranda artmıştır. Akşit (2007), Türkiye’nin 1998 sonrasındaki 12 yılda geçen süre zarfında, kurumsal kadın hakları döneminin yaşandığı süreçte, kadınların sağlık, eğitim ve cinsel anlamdaki sorunlarının çözümü anlamında daha ciddi adımların atılmaya başlandığını ve kadınların toplumdaki ve karar alma mekanizmasındaki yerlerinin küresel dünyanın gereklerine ve demokratik toplumun gereksinimlerine göre yeniden gözden geçirildiğini belirtmektedir (Akşit, 2007:11-12).

Bu gözden geçirme sürecinin içerisinde çocuk gelinlerin yaşadıkları ve ortaya çıkan sorunları da yer almaktadır. 2005 yılı sonrası ve mevcut süreci kapsayan kadın haklarının yükselişi döneminde, çocuk gelin sorunu, hem kadın hakları hem de çocuk hakları çerçevesinde ele alınmak üzere yeniden masaya yatırılmıştır. Bu noktada art arda gelen üç faktör, konuya daha dikkatli eğilim ve önlemler alınması konusunda önem arz etmiştir. Bunlardan ilki Türkiye’de kadınların sivil toplum örgütleri bazında güçlü bir yapıya kavuşmuş olması ve bu yapının hem kadınların kendileri hem de devlet tarafından destekleniyor olmasıdır. İkinci bir faktör, devletin konuya artık güçlü bir yasal çerçeveden bakıyor oluşu ve çocuk yaşta evliliklerin önüne geçilebilmesi adına önlemlerin alınmasıdır. Sonuncu faktör ise Türkiye’de son beş yılda yaşanan kadın cinayetleri ile birlikte çocuk gelin vakalarının töre konuları ile iç içe şekilde değerlendirilmesinin öncelikle toplum vicdanında açmış olduğu yaralardır (Çakmak, 2009:12). Aynı zamanda bu konulara ülkenin dışından gelen ve Türkiye’nin küresel alandaki gelişmelere açık bir ülke imajı vermesi sonucunda Türkiye’nin kadınlar konusunda çizdiği bu olumsuz tablonun dışarıya verdiği olumsuz mesaj ve dışarıdan gelen baskılar, çocuk gelinler başta olmak üzere kadınların sorunları üzerine daha fazla mesai harcanmasını gerektirmiştir.

Küresel anlamda Türkiye’nin her konuda dışı açılması, çocuk gelin sorunu özelinde kadınların tüm sorunlarının daha önceki süreçte yerel alanda, kısıtlı bir mecrada değerlendirilirken, artık uluslararası alanda ve bu pencereden bakılarak değerlendirilmesini gerektirmiştir. Küresel kadın hareketleri dönemi bu açıdan, sorunların yerel olarak gözlemlenip çözüm aramasına karşılık tüm dünyanın gözünün önüne getirilerek Türkiye’nin hedef olarak görülmesi sonucu eleştirilerle karşılaşması önemlidir. Bu eleştiriler, Türkiye’nin kendi içerisindeki kadın hareketlerini önemsemesine, sorunlarına derinlemesine çözümler bulabilmek adına çaba sarf etmesine ve toplumsal bilincin gelişmesine yardımcı olmuştur.

Kadınların Türkiye’de kurumsal anlamda güçlenmelerinin, ülkedeki kadın hareketlerinin tarihteki zirve noktasına erişmesinin ve çocuk gelinler başta olmak üzere kadınların karşılaştığı diğer birçok sorunun çözümü adına 2011 yılı bir milat olarak görülebilir. Bu tarih sonrasında Türkiye’deki kadın istihdamının siyasal, akademik ve kurumsal alanda gözle görülür şekilde artış yaşadığı (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2012:11) ve bu artışın, kadınların kendi hemcinslerinin sorunlarına daha yakından ilgi göstermesini beraberinde getirmiştir. Siyasal anlamda Bağımsızlık ve Demokrasi Partisi’nin (BDP) kadınların etnik ve ideolojik siyaset yapması temelinde siyasal alanda daha fazla kendilerine şans bulması konusundaki atılımları konuya farklı bir bakış açısı ile yaklaşılmasını sağlamıştır (Sancar, 2011:75). Aynı zamanda bu durum, Doğu kökenli siyasetçi kadınların erken yaşta kız çocuklarının evlendirilmesi başta olmak üzere birçok sorunu parlamento gündemine taşımalarına imkan sağlamıştır.

Konunun siyasal gündem içerisinde değerlendirilmesinin önemli noktalarından biri Türk Ceza Kanunu, Medeni Kanun ve Çocuk Koruma Kanunu çerçeveleri içerisinde halen çocuk gelin ya da evlenmek adına reşit sayılmak için gereken nitelikler tam olarak belirlenmemiştir ve bu durum çocuk gelinler konusunda hukuki anlamda da bir

çözumsuzlüğü tetiklemektedir. Medeni Kanuna göre ailesinin gözetimi altında, kendisinin ve ailesinin rızası ile 15 yaşını doldurmuş bir kişi reşit sayılabilmektedir (Akıntürk ve Karaman, 2013:185). Ancak aynı Medeni Kanun, 17 yaşını doldurmamış bir kişinin kendi kararlarını vermesi konusunda reşit olmadığını belirtmekte ve bu yaş veya altındaki bir yaştaki evliliğini meşru saymamakta ve bu bireyi çocuk gelin olarak nitelendirmektedir (Akıntürk ve Karaman, 2013:187). Türk Medeni Kanunu tarafından ortaya çıkarılan bu karmaşa ile birlikte, hakimlerin kararı ile gerçekleştirilen çocuk yaştaki evliliklerin görülme sıklığı yaklaşık %16'dır (TÜİK, 2011:33). Buradaki karmaşa, giderilmesi gereken ve daha net bir şekilde ifade edilen kanunlarla düzenlenmesi gereken, sorunlu bir durumu ifade etmektedir. Bu sorunun kanuni olarak giderilemediği süre zarfında toplum nezdinde kültürel olarak giderilmesi de mümkün gözükmemektedir.

Türkiye'de mevcut olan bu durumun ortadan kaldırılması konusunda kadın hareketlerinin varlığı, yükselişi ve ülkedeki karar alma mekanizmalarını doğrudan etkileyebilme kapasitelerinin artmasının büyük önemi bulunmaktadır. Sivil toplum örgütlerinin desteği ile birlikte, siyasal alanda yükselen kadın sesi, çocuk gelinler başta olmak üzere kız çocuklarının ve kadınların sorunlarının daha fazla göz önüne getirilmesi adına eskisinden daha etkili çalışabilmektedirler. Özellikle Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı koltuğu için sürekli olarak bir kadın milletvekilinin tercih edilmesi, konuya verilen önemin de bir başka göstergesidir. Aynı zamanda Doğu kökenli siyasetçi kadınların Türk siyaseti içerisinde yükselmesi ile birlikte, çocuk gelin vakalarının ve kadının şiddete, cinsel baskıya ve toplumda geri itilmesine en çok rastlanan olayların mevcut olduğu bölgelerin sorunlarının da daha fazla mercek altına alınmasına dair bir fırsat doğmuştur.

Küreselleşmenin kadınlar üzerindeki en önemli etkisi, dünya genelinde neredeyse ortak olan kadınların sorunlarının aynı anda ele alınması ve dünya üzerinde birbirleri ile iletişim halinde olmaları ile birlikte sorunlarına ortak çözüm bulabilmek adına ortak eylemlerde bulunabilmeleridir. Bu konuda, dünya genelinde en aktif çalışan kurum AB'dir. Kendi bünyesindeki kadınların sorunları ile birlikte yine kendi bünyesindeki kadınların sorunlarına çözüm bulurken elde ettikleri çözümleri, diğer ülkelerle paylaşan AB kurumları, bu çerçevede aday ülke olması sebebi ile Türkiye ile de doğrudan etkileşim içerisinde olmaktadır. Bu etkileşim, öncelikle Türkiye'nin ihtiyacı olan bir dönemde ortaya çıkmıştır. Her ne kadar Türkiye'de kız çocuklarının ve kadınların sorunlarının ciddi şekilde toplum vicdanını rahatsız ettiği bir süreçte, aynı zamanda Türkiye'nin bu vicdani sorunun çözümü için tarihinde ilk kez bu denli aktif uygulamalar gerçekleştirmesi Türkiye ile AB kurumlarının iletişimini daha fazla anlamlı kılmaktadır.

3. SONUÇ

Geçmişten gelen öğretilerle birlikte, hali hazırda düşük seviyede olan eğitim seviyesinin gelecek nesillerin eğitim alması konusunda da bir engel yarattığı bilinmektedir. Genellikle ailelerin kendilerinin elde edemedikleri eğitim fırsatlarını çocuklarına sunmak adına verdikleri çaba, toplumda sıklıkla görülen bir reaksiyondur. Ancak kalıplaşmış kültürel fikirler ile hareket edenler için bu durum tam tersidir.

Küreselleşme özelinde, dünya genelinde neredeyse her noktada nesil geçişleri ile birlikte kültürel bir geçiş ve değişim de yaşanmıştır. Türkiye'de de bu durum, kendisini 1950'ler itibarı ile göstermiş ve şehirleşmenin kırsaldaki yaşamı bitirmesi, bitiremeye de değişime zorlaması kaçınılmaz olmuştur. Kırsaldan şehre gidip belirli bir süre zarfı sonrasında doğdukları topraklara dönen insanlar, kırsalda alıştıkları kültürel değerleri ister istemez kabul edememeye başlamışlardır. Bu isteksizlik, sadece şehirde yaşamakla ortaya çıkan bir

durum değil, şehirdeki yaşamın takip edilmesi ile dahi karşılaşılabilecek bir durumu ifade etmiştir.

Bu noktada ise ataerkil yapının devam ettirildiğini söylemek mümkündür. Evin büyüğü olan kişinin kati olarak belirlediği kurallar ve geçmiş ile ilgili bağlı kaldığı öğretiler halen uygulanmaya devam edilmektedir. Bu ataerkil yapının içerisinde, sadece erkeklerin çalıştığı ve kadınların ev hanımı rolünü devam ettirdikleri bir süreçten çok, artık kadınların da iş için evden çıktıkları gözlemlenmiştir. Bu çalışma alanı kamu ya da özel sektör değildir; fakat tarlada eşlerine yardım eden kadınların sayısının yadsınamayacak düzeyde olması, ataerkil bir aile içerisinde uygulanan sisteme nispeten ters düşmektedir. Geçmişte tarlada evin genç kızlarının ailelerine yardım ettikleri gözlenirken, artık bu yardım yaşının aralığı yükselmiştir. Burada da ortaya çıkan görüntü, şehirdeki kadınlar kadar olmasa da kırsaldaki kadınların da eşlerine yardım amaçlı sorumluluk üstleniyor olmasıdır. Tek fark, şehir yaşantısının içerisindeki kadın maddi özgürlüğünü elde ettiği süre zarfında kendi kararlarını kendisi verebilmek adına da bir özgürlük elde ederken, kırsaldaki kadınlar halen bu şansa sahip değildirler.

Bu durumun ötesinde, kadınların emekleri ile evin gelirine destek olmalarına karşılık, eşleri ve çocukları üzerindeki söz hakları yok denecek seviyededir. Bunun en acı örneği, çocuk yaşta gerçekleştirilen evlilikler konusunda annelerin herhangi bir söz haklarının bulunmamasıdır. Aslında bu durum geçmişten gelen ve halen devam eden bir kültürel sorundur. Kendi rızası olmadan evlendirilmiş ve zamanı geldiğinde anne olan kadın, kendi kız çocuğunun geleceği konusunda da herhangi bir fikir beyanında bulunamamaktadır. Kadının şehirdeki toplumsal statüsü hem kendisi hem de çocuğu için hızla gelişirken, kırsaldaki durum nesiller boyu aynı kalmaktadır. Şehirdeki kadın, günü geldiğinde eşinden ayrılarak kendi hayatını kurmak ve velayeti altına aldığı çocuğunu büyütme şansını elde ederken, kırsaldaki kadın için bu son derece zordur. Konunun finansal yönü düşünüldüğünde, çocuk yaşta gerçekleştirilen evliliklerin kırsal kesimde yıllar içerisinde daha da güçlü şekilde hissedilen maddi imkansızlıklar, kadının çalışma hayatına destek vermesini zorunlu kılarken, ona bir ekonomik özgürlük tanımamaktadır. Ancak bu ekonomik zorluklar, evdeki nüfusun ve masraflarının azalması adına genç kızların ya da kız çocuklarının erken yaşta evlendirilerek evden uzaklaştırılmasına neden olmaktadır. Bir bakıma kız çocukları 14-15 yaşlarına geldiklerine artık evde fazla olarak görülmekte ve maddi yüklerinin omuzlardan atılması isteği ile evlendirilmektedirler.

BM 2007-2008 İnsani Gelişme Raporu'nda (www.undp.org.tr) yer alan ülkelere ait kişi başına düşen milli gelir rakamları, söz konusu ülkelerdeki çocuk gelin oranı ile birlikte değerlendirildiğinde, bu çalışmanın varsayımı olan "ülkelerin gelişmişlik düzeyi arttıkça, çocuk gelin oranının düştüğü" varsayımı doğrulanmaktadır. Nitekim kişi başına düşen milli geliri 33.375 \$ olan Kanada'da çocuk gelin oranı %0.6, kişi başına düşen milli geliri 30.386 \$ olan Fransa'da çocuk gelin oranı %0.6, kişi başına düşen milli geliri 32.525 \$ olan İsveç'te çocuk gelin oranı %0.4'tür. Kişi başına düşen milli gelir düştükçe, çocuk gelin oranı yükselmektedir. Örneğin Yunanistan'da kişi başına düşen milli gelir 23.381 \$ ve çocuk gelin oranı %5.5 ve Arjantin'de kişi başına düşen milli gelir 14.280 \$ ve çocuk gelin oranı %12.4'tür. Türkiye'de ise kişi başına düşen milli gelir 8.407 \$ ve çocuk gelin oranı %30 üzerinde seyretmektedir. Bu, Türkiye'nin iktisadi gelişmişlik sorununun çözülmeden, Türkiye'de kız çocuklarında erken yaş evlilikleri sorununun çözülemeyeceğini ortaya koymaktadır. (Aktaran: Çakmak, 2009: 27)

Araştırma sürecinde dikkati çeken önemli noktalardan biri de, çocuk yaşta gerçekleştirilen evliliklerin son derece normal görüldüğü kadar evlilikte ortaya çıkan sorunların sadece kızları değil erkekleri de olumsuz yönde etkilediğidir. Buna göre, yapılan görüşmelerde,

erkeklerin de kadınlar kadar, aile bireylerinin baskısı ile ortaya çıkan, görücü usulü kararlaştırılan ve kimi zaman yakın kimi zaman da uzak yaşlarda gerçekleştirilen bu evliliklerin erkeklerin de mutsuzluğunu tetiklemektedir. Bu noktada, değişen toplumsal değerlerin ve bireysel beklentilerin sadece kadınları değil erkekleri de etkilediği yönündedir. Bir başka deyişle, sadece kız çocukları değildir okumayı, hayatlarına kendilerinin istedikleri gibi yön vermeyi ve kendilerinin belirleyeceği şekilde bir erkekle evlenmeyi isteyen; erkekler de bu durumu artık makul karşılamamaktadırlar.

Çocuk yaştaki evlilik konusunda kadın ile erkek arasındaki yaş farkının daha fazla olduğu evliliklerde bu sorun daha fazla artmakta ve genç bir kız eşinin beklentilerini karşılayamadığı gibi yaş olarak kendisinden büyük olan erkek de genç bir kızın duygularını ve düşüncelerini anlayamamaktadır. Bu, dünyada değişen nesiller arası iletişim şartları ile birlikte genişleyen nesiller arası uçurumun da bir göstergesidir. Her ne kadar aileler kızları hakkında karar verseler de bu kararları sadece kızlarının hayatlarını değil, evlenmelerine izin verdikleri erkeğin de hayatını olumsuz olarak etkilemektedir. Çünkü bu evlilik öncesinde, halen eski geleneklere bağlı şekilde başlık parası gibi bir bedel altında erkek tarafından ödeme alınmaktadır. Bu bedel, eğer ki erkek tarafının maddi gücü elverişli ise üst seviyededir. Ancak bu ödeme karşılığında gerçekleşen evliliğe rağmen gelen mutsuzluk erkek tarafı için de huzursuzluğun temelini atmaktadır.

Son dönem yapılan bir araştırmada, şu bulgular tespit edilmiştir;

- En fazla evlilik gerçekleştirilen yaş aralığı 14-17 yaş aralığıdır ve bu aralıkta %62,2 değerinde bir evlilik oranı gözlemlenmektedir,
- En fazla gerçekleştirilen evlilik şekli görücü usulüdür ve %82,9 değerinde bir evlilik oranı gözlemlenmektedir,
- En fazla hamilelik görülen yaş aralığı 18-21'dir ve bu aralıkta %49,5 değerinde bir doğum oranı gözlemlenmektedir,
- Kadınların ve genç kızların %70,3'ü çalışmamaktadır,
- Kadınların ve genç kızların %48,4'tür,
- En fazla şiddet 14-17 yaş aralığında görülmektedir ve %20 değerinde bir şiddet oranı gözlemlenmektedir (Kara, 2013).

Konunun bir de çocuk yaşta evlilik açısından akraba evliliği boyutu vardır ki Türkiye'de son 20 yılda kadın hareketlerinin kadınların sorunlarını dile getirirken en fazla ön plana çıkardıkları konulardan biri de budur. Hem çocuk yaşta hem de birinci dereceden yakın akrabası ile evlendirilen kız çocuklarında zaman içerisinde psikolojik bazı sorunlar yaşandığı gibi bu durum ailenin de genel olarak mutsuzluğunu doğurmuştur. Bu evliliklerden dünyaya gelen bebeklerin ciddi sağlık sorunları yaşamaları ise bu üzücü durumun bir başka boyutudur. Hem annenin hem de dünyaya gelen bebeğin, sağlık durumları gözetilmeksizin alınan bu kararlar toplumu her açıdan olumsuz etkilemektedir. Buna bir de tüm bu sorunların suçlusu kadınmişçesine eklenen şiddet olayları artık devletin de el atmasını gerektiren bir seviyeye ulaşmıştır. Yapılan araştırmada bu durum kadınlar tarafından üzücü olarak nitelendirilse de katılımcı kadınlar bu durumu kabullenmiş bir şekilde konuya dair alışkanlıklarını dile getirmişlerdir. Her ne kadar kültürel değerler ve algılar değişmiş olsa dahi kadına olan şiddetin normal olarak görülmesi ve alışkanlıklar dahilinde meşru bir zemine oturtulması sorunu halen devam etmektedir.

KAYNAKÇA

- ADAK, N. (2012). Değişen Toplumda Değişen Aile, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- AİLE VE SOSYAL POLİTİKALAR BAKANLIĞI (2013). Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Faaliyet Raporu 2012, Ankara.
- AKINTÜRK, T. ve KARAMAN, D.A. (2013). Medeni Hukuk, Beta Yayıncılık, İstanbul.
- AKŞİT, B. (2007). “Küresel Akışkanlık ve Sivil Toplum, 80. Yılında Cumhuriyet’in Türkiye Kültürü”, Mimarlar Odası ve SANART Görsel Kültür ve Estetik Derneği ortak yayını, Ankara.
- AKŞİT, B. ve COŞKUN, M.K. (2004). “Türkiye’nin Modernleşmesi Bağlamında İmam Hatip Okulları, Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce”, İslamcılık İletişim Yayınları, İstanbul.
- AKŞİT, B. (1987). “Kırsal Dönüşüm ve Köy Araştırmaları”, 11.Tez, (7): 179–195.
- BERKTAY, F. (2004). “Kadınların İnsan Haklarının Gelişimi ve Türkiye, Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları”, No: 7.
- ÇAKMAK, D. (2009). “Türkiye’de Çocuk Gelinler”, Birinci Hukukun Gençleri Sempozyumu-Hukuk Devletinde Kişisel Güvenlik, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Ankara.
- DOĞAN, İ. (1999). “Sivil Toplumun Kültürel Temelleri”, Polis Bilimleri Dergisi, Cilt:1, (4): 133-146.
- ERÖZ, M.ve GÜLER, A. (1988). Türk Ailesi, AYKAKM Yayınları, Ankara.
- GÖKÇE, B. (1991). Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir Araştırma, Aile Yazıları 1, Temel Kavramlar, Yapı ve Tarihi Süreç, TC BAAKB Yayınları, Ankara.
- HOLTON, R. (2013). “Küreselleşmenin Kültürel Sonuçları”, Sosyoloji Araştırmaları Dergisi, (47): 59-75.
- KARA, B. (2013). “Erken Yaşta Evliliğin Aile Kurumuna Etkileri: Niğde Örneği”, Uluslararası Katılımlı VII. Ulusal Sosyoloji Kongresi (Yayınlanmamış Makale), Muğla Sıtkı Kocaman Üniversitesi, Muğla, 02-05 Ekim 2013.
- ÖZCEBE, H. ve Biçer, B.K. (2013). “Önemli Bir Kız Çocuk Ve Kadın Sorunu: Çocuk Evlilikler”, Türk Pediatri Arşivi Dergisi, (48): 86-93.
- ÖZGÜVEN, E. İ. (2001). Ailede İletişim ve Yaşam , Pdrem Yayınları, Ankara.
- RAS-WORK, B. (2006). “The Impact of Harmful Traditional Practices on the Girl Child - Elimination of All Forms of Discrimination and Violence Against the Girl Child”, UNICEF Innocent Research Center.
- SANCAR, S. (2011). “Türkiye’de Kadın Hareketinin Politigi: Tarihsel Bağlam, Politik Gündem ve Özgünlükler”, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- TÜİK (2011). Aile ve Demografik Araştırmalar Verileri 2011- 2012, Ankara.
- UNDP (2014). “Kadının Güçlendirilmesi ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği”, BM 2007-2008 İnsaniGelişmeRaporu,http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/ourwork/democraticgovernance/in_depth/WomenEmpowermentandGenderEquality.html.
- YASA, İ. (1991). “Gecekondu Ailesi: Geçiş Halinde Bir Aile Tipolojisi”, Aile Yazıları-1, Temel Kavramlar, Yapı ve Tarihi Süreç, TC BAAKB Yayınları, Ankara.